

Den kinde ter noertwijk

door Frans Angevaare

Van 1356 tot 1380 zwaaide Jan van Chatillon, graaf van Blois, de scepter in (o.a.) Noordwijk. Een kleurrijk figuur wiens familie haar sporen op een bijzondere manier hier te lande heeft achtergelaten. Een verhaal vol met Bloise bastaarden.

Het land van Blois.

Toen de rust na de moord op Floris V (1296) en Wolfert van Borselen (1299) en de dood van graaf Jan I (1299) in Holland een klein beetje was weergekeerd bleek een nieuw tijdperk te zijn aangetreden, in de zin dat het Hollandse gravenhuis was uitgestorven en het Henegouwse huis voortaan de dienst uitmaakte, te beginnen met Jan van Avesnes.

Deze Jan werd in onze streken graaf Jan II van Holland genoemd en was de oudste zoon van Jan van Avesnes en Aleid van Holland, en kleinzoon van graaf Floris IV.

Al in 1304 stierf hij en werd als graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen opgevolgd door zijn oudste zoon Willem III. Een jongere broer van Willem III was Jan van Henegouwen, die in 1308 als *apanage* de beschikking kreeg over de verbeurde goederen van Gerard van Velsen, Gerard van Kraaijenhorst en Willem van Zaanen. Een apanage is een toekenning van vermogen in de vorm van een bestuurlijk zelfstandig gebied aan een jongere zoon, die anders zonder erfdeel zou komen te verkeren.

Jan van Henegouwen kreeg op deze wijze de zeggenschap over onder meer het ambacht Noordwijk, waardoor ons dorp in de bijzondere omstandigheid kwam te verkeren dat het deel uitmaakte van een gebied dat formeel-juridisch een soort "staat in een staat" was – maar dat is een heel ander verhaal.

Jan van Henegouwen, ook Jan van Beaumont genoemd, had een dochter Johanna, die getrouwd was met Lodewijk van Blois, en vier zonen, die allen priester waren. Zodoende erfde na zijn dood Jans kleinzoon Jan van Blois

zijn Hollandse en Zeeuwse bezittingen, waaronder dus ook Noordwijk.

Deze Jan is ook de naamgever van een gebied, dat wel als de "landen van Blois" werd betiteld.

Jan van Blois.

Die machtsovername van Jan van Blois (ook wel van Chatillon genoemd) was in 1356 en hij was en bleef daarna nog een tijdlang vrijgezel. Pas op 14 februari 1372 trouwde hij met Mechteld, hertogin van Gelre, die al twee keer weduwe was geworden. Uit geen van haar twee huwelijken waren kinderen geboren, en ook de verbintenis met Jan bleef kinderloos – maar Mechteld was ook al dik in de veertig toen ze met Jan trouwde. Zoals zo vaak was ook dit huwelijk een strategische zet.

Had Jan dan geen wettige kinderen, zonder nakomelingen is hij zeker niet gebleven. Er zijn niet minder dan twaalf bastaardkinderen van hem bekend, en er was ook nog een met de moeder in het kraambed gestorven kind.

Nu was het in het geval van Jan van Blois wel erg opvallend, maar het verwekken van bastaarden was in die tijden iets waar, zouden we nu zeggen, niet moeilijk over werd gedaan. Talloze bekende lieden uit de Hollandse geschiedenis hadden bastaardkinderen, die soms ook nog tot grote hoogten stegen. Denk maar aan Willem van Duvenvoorde alias Snickerieme (die er zelf ook al twaalf achterliet) die in de eerste helft van de 14^e eeuw een zeer invloedrijk man was in Holland, aan de vele bastaarden van de Hollandse graven en op meer lokaal niveau aan de bastaarden

van de familie Van de Boekhorst.

De vaders zorgden er doorgaans wel voor dat hun bastaardjes goed verzorgd werden, zowel in hun jeugd door bijdragen in de opvoeding, als later door hen van goede baantjes te voorzien of te bedenken in de erfenis. Want dat laatste was dan het grote verschil tussen wettige en onwettige kinderen: de bastaarden erfden niet automatisch. Bij testament kon dat natuurlijk weer wel. Anderzijds verviel de

Jan van Henegouwen

helpt van het bezit van een bastaard aan de graaf, wanneer de erflater niet getrouwd was en geen wettige kinderen naliet.

Jan had dus twaalf *natuurlijke* kinderen (vreemde benaming eigenlijk, alsof wettige kinderen *niet* natuurlijk waren), allemaal al verwekt vóór zijn huwelijk. Er zat ook een soort van rangorde in: *mijns heren twee oudste bastaerde*, Jan en Guy, waren volle broers en zonen van Sofia van Dalem, dochter van heer Jan van Dalem. Dat kwam minder voor, dat ook de moeder van gegoede afkomst was én bekend was. Omdat de status van de moeder de status van het bastaardkind bepaalde, kregen deze twee een voorkeursbehandeling.

De oudste, Jan, kreeg een opleiding in Parijs en Mechelen tot geestelijke en werd aanvankelijk ook *Jan de Carmeliet* genoemd maar later, toen hij door de paus van zijn geestelijke gelofte ontslagen was, stond hij bekend als *Jan de bastaard van Blois*. Niet te verwarren met zijn gelijknamige bastaardoom, al ridder in 1350, die trouwens ook nog een bastaardzuster Johanna had.

Dan was er nog de ziekelijke Lodewijk, en dochter Johanna, die ook beiden dezelfde (mogelijk ook adellijke maar onbekende) moeder zouden hebben en een tredje lager stonden. Deze eerste vier kinderen werden voor hun opvoeding toevertrouwd aan de burggraaf van Montfoort, waar Lodewijk en Johanna in 1386 ook daadwerkelijk woonden.

De laatste groep werd gevormd door de acht kinderen die verwekt waren bij "gewone" vrouwen: de dochter van de kok of van de valkenier bijvoorbeeld.

Jan van Blois zelf was ondertussen opgeklommen tot tweede man in Holland, na ruwaard Albrecht van Beieren voor wie hij ook soms als stadhouder optrad. Een eigen hof hield hij ook, en wel in Schoonhoven.¹

35 Rocken.

Het is wonderlijk om te constateren dat nu, ruim 600 jaar later, nog terug te vinden is waaraan de graaf zijn geld besteedde: elke fles wijn of paar schoenen werd in een rekening verantwoord, en daardoor kunnen we ook zien dat Jan voor kleding voor zijn kinderen zorgde. In 1368 worden de acht "overige" bastaarden in de rentmeestersrekening een keer gezamenlijk genoemd, toen er kleding voor hen aangeschaft werd: "*allaerde den snider van des*

hi mijns heren kinderen en knechten ghemaect hadde, eerst van VIII kinderen, alse lijsbets twe kinderen, der kinde ter goude, den kinde ter noertwijk, den kinde ten bijaumont, gheertruden dochter, wikins dochter en lidelkijns kinde an zomerrocken en winterrocken en gortrocken, 35 rocken".²

Wat zien we hier dus: hij had er twee bij ene Lijsbeth, hij had er een in Gouda, een in Beaumont en een kind in Noordwijk!

De moeder – het zou een Noordwijkse bediende in het veronderstelde jachthuis van Jan van Henegouwen aan de Voorstraat geweest kunnen zijn – wordt niet vermeld maar Herman Schelvis wist onlangs te melden dat het mogelijk Marcelyen, getrouwd met Philips Willemsz. Vinc is geweest.³ Evenmin is zeker wanneer het dochttertje, dat Katharina genoemd werd, geboren is. Wel dat Jan van Blois in 1362 een tochtje door Noordholland maakte en daarbij ook Rijnsburg en Noordwijk aandeed.

In 1368 werd Katrien als prenovice opgenomen in de abdij van Leeuwenhorst, tegelijk met een andere, niet met name bekende zus van haar.⁴ Er zijn berichten van de opname van zéér jonge kinderen in het klooster, dus wie weet is Katrien inderdaad in 1363 geboren.

Haar vader verwende haar wel: toen Katrien als non in Leeuwenhorst intrad, liet hij speciaal voor haar in Brugge een gestikt bed en bedstede maken, en ze kreeg ook een keer een manteltje van konijnenbont.

Ze overleed in Leeuwenhorst op 1 augustus 1436 (dus véél eerder dan 1363 zal ze sowieso niet geboren zijn) en zo is het ook onwaarschijnlijk dat er nog Noordwijkse nakomelingen van de dochter van Jan van Blois zijn.

Naast Katrien zijn ook nog bekend Gillis en Hendrick (hij was priester, wat hem niet weerhield met zijn zoons Hannekin en Ghysekin aan de bastaardentraditie bij te dragen), Elisabeth, die trouwde met Vrederik van Zevender (nog een tijdje de bezitter van de Hoffene) en Margaretha (getrouwd met Gijsbert van Langerak).

² C.J. de Lange van Wijngaerden, *Geschiedenis der heeren en beschrijving der stad van der Goude*, p.183.

³ Zie verder zijn artikel in de *Blauwdotter* nr.151, p.7 e.v.

⁴ G. de Moor, *Verborg en geborgen, het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (1621-1574)*, pp.41 en elders. Het genoemde boek van C.J. de Lange van Wijngaerden spreekt van een dochter in een klooster Ter Lee in Utrecht.

¹ M.P. van der Linden, *De burggraven van Montfoort*, p.35 (de status van Jan) en p.50 (de zorg voor de bastaarden).

Leeuwenhorst of Ter Lee, verblijfplaats van Katrien van Blois

Jan de bastaard van Blois.

De oudste bastaard, Jan, liet wel enige sporen na in Noordwijk. Hij was o.a. baljuw van Gouda en raadsheer van Albrecht, Willem VI en Jacoba en beleend met de heerlijkheid Treslong (onthoudt de naam) in Henegouwen en Cabauw en Benthuizen in Holland. Hij trouwde met Maria van Heemstede, dochter van Jan van Heemstede en Maria van Polanen.⁵ Uit dit echtpaar stamt het geslacht Blois van Treslong, welke naam op de eerste plaats enige bekendheid geniet in Noordwijk door Lodewijk van Treslong, zoon van Jan en baljuw van Noordwijk in de jaren 1440-1450.

Lodewijk zelf had ook weer een bastaardzoon Jan, die in 1439 van Margaretha van Bourgondië de kosterij en de school in Noordwijk toegewezen kreeg.⁶

Verder trouwde Lodewijks wettige zoon Jan met een meisje uit het geslacht Van de Boekhorst, en Jan de bastaards dochter Johanna met Jan van Noortich, zoon van Jan (III) van de Boekhorst en ambachtsheer van Noordwijk van 1450-1502.

⁵ A.Janse, *Ridderschap in Holland*, p.441.

⁶ J.W.E.Sterk, *Chronologisch register op het vervolg van het Groot-charterboek van Van Mieris*, p.11, dd 04-01-1439.

In die laatste periode komen er ook weer diverse bastaarden van Treslong in de omgeving voor. Pieter (de oude) bastaard van Treslong, hij was schout van Noordwijk van 1479-1494; Bouwen de bastaard van Treslong, gedeputeerde van Noordwijk in 1494; Cornelis de bastaard van Treslong, schout van Noordwijkerhout en Voorhout. Die Jan van Blois had dus een aardige trend gezet in de familie.

In de oprichtingsakte uit 1477 van het gilde van St. Joris worden zelfs twee Pieters genoemd: "oude Pieter die Bastart van Treslonge" en "jonge Pieter die Bastart".

Van de vijf Bloise bastaarden in de tweede helft van de 15^e eeuw (oude en jonge Pieter, Bouwen en Cornelis, er was ook nog een Maria, getrouwd met Ewout Willemsz. Bartoen, een vermogend Noordwijker) is niet met zekerheid bekend wie de vader is. Niet Jan de bastaard zelf want Bouwen is van 1441 en oude Pieter van 1444 en toen was Jan al overleden. Ook kan jonge Pieter dan geen zoon van de oude Pieter zijn, wat met zulke naamgeving ook wel eens voorkwam.

Omdat Maria's vader kennelijk Jan heette en Conelis de zwager van haar man genoemd werd, is gesuggereerd dat deze twee kinderen waren van Jan van Blois, een zoon van Jan de bastaard, die kanunnik van Oud-Munster was in Utrecht.⁷ Dan zou die het toch ook wel weer bont gemaakt hebben als geestelijke.

Jonge Pieter was weer een neef van de dochter van Maria, en moet dus een generatie jonger zijn. Lodewijk wordt verondersteld de vader te zijn van oude Pieter de bastaard van Treslong, doch daarvan is tot nu toe slechts een internetvermelding van gevonden.

Het blijft dus voorlopig nog een niet te ontwarren kluwen.

⁷ G.de Moor, *De controverse tussen Jan Noirtich tot Noirtigerhout en Ewout Willemsz. Bartoen*, in "Ons Voorgeslacht" nr:454, 11-1994, p.400; en *Jaarboek CBG*, p.95 (zelfde auteur).